

УДК 340.143, 159.9

А- 43

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою ВНПЗ «Дніпровського гуманітарного університету» від 08.02.2024 р. (протокол № 5)

А-43 Актуальні проблеми юриспруденції та психології: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 15 грудня 2023 р.). Дніпро: ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. 218 с.

Збірник конференції містить матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми юриспруденції та психології» (15.12.2023), у роботі якої взяли участь здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти закладів вищої освіти України.

Матеріали науково-практичної конференції надруковані в авторській редакції.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

докт. юрид. наук, проф. **Олег КИРИЧЕНКО** (*голова*); канд. юрид. наук, доц. **Тетяна ЛЕЖНЄВА** (*заст. голови*); **Андрій МІРОШНИК** (*секретар*); канд. юрид. наук **Сергій ДУБОВ**, докт. юрид. наук, проф. **Вадим НЕГОДЧЕНКО**, докт. юрид. наук, доц. **Сергій ПЕНЬКОВ**, канд. псих. наук, доц. **Людмила ПРІСНЯКОВА**, докт. псих. наук, доц. **Олександр САМОЙЛОВ**

© ВНПЗ ДГУ, 2023

© Автори, 2023

Наразі, правосвідомість в українському суспільстві здатна сформувати власні ідеологічні догми, що будуть повністю вибудовані на принципі демократії. Вплив цієї форми свідомості на суспільство важко переоцінити, а проаналізувавши перспективи її розвитку і запити громадськості, можна зробити припущення про сфери її впливу у найближчому майбутньому.

Список використаних джерел та літератури:

1. Скакун О.Ф . Теорія права і держави : підручник. 4-те вид. Київ: Алерта, 2016. 528 с.
2. Шаравара І. І. Правосвідомість як юридична категорія та її основні структурні елементи / І. І. Шаравара // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2015. - Вип. 33(1). - С. 56-59

Лісунова Марія Вікторівна

здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Борисенко Світлана Ігорівна

Викладач кафедр права
Дніпровського гуманітарного університету

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Перш ніж говорити про Конституцію в сучасній державі, варто згадати увесь історичний шлях Головного Закону.

Становлення України як правової держави почалось задовго до проголошення першої Конституції. Щоб підтвердити це, варто звернутися до історичних джерел. Вважається, що український конституціоналізм розвивався під впливом європейського, але якщо відслідковувати події хронологічно, стає зрозумілим, що державні Закони України були прийняті ще за правління Ярослава Мудрого і являли собою кодифікацію законів Київської Русі. В «Руській Правді», незалежно від редакції, детально описано процес укладання договорів між владою і народом через віче.

Зародження конституційних ідей в правовій площині пов'язують з іменем Богдана Хмельницького та його прагненням відновити українську державність. Не дивлячись на те, що Переяславська угода і Березневі статті не сприймаються як однозначно вірні, однак вони юридично оформлювали правове, політичне і автономне положення нашої держави. [1]

Варто відзначити особливою увагою «Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького» або за іншою назвою «Конституцію Пилипа Орлика», підписану 5 квітня 1710 року, адже саме цей документ прийнято вважати однією з перших європейських Конституцій. Складався він з преамбули і шістнадцяти розділів, і засвідчував обов'язки і права гетьмана, а також поділяв владу на три гілки: законодавчу, виконавчу і судову. Значення цієї Конституції є колосальним для нашої держави, оскільки саме в ній юридично закріплюються засади виборчого права, ідеї недоторканості державних територій, механізм формування влади в державі. Це свідчить про те, що українське суспільство тяжіло до демократичного ладу в державі, який неможливий без парламентаризму. В Конституції була зазначена, також, і соціальна спрямованість політики держави, а саме підтримка вразливих верств населення. І хоча правознавці стверджують, що цей документ був суто теоретичним і не діяв на території країни, адже був написаний гетьманом у вигнанні і не мав юридичної сили, історики спростовують цю думку.

Наступний радикальний крок до самостійності України був пов'язаний з поваленням самодержавства та організацією Центральної Ради в 1917 році. Цим органом управління були розроблені і прийняті 4 Універсали, як акти законодавчого характеру. У червні 1917 року був прийнятий Перший Універсал як проголосив автономію України «однині самі будемо творити наше життя». Це була відповідь Української Центральної Ради Тимчасовому урядові на його негативне ставлення до автономної України. [3] Згідно з I Універсалом, «не одділяючись від всієї Росії... народ український має сам порядкувати своїм життям», а закони повинні бути ухвалені Всенародними Українськими Зборами.

Другий Універсал був прийнятий у липні 1917 року і виявився більш компромісним та відстроковував процес надання Україні повної автономії. Однак розглядати цей документ, як суттєвий програш Української Центральної Ради Тимчасовому Уряду було б некоректно, адже через протидію суспільства він не був реалізований повною мірою і уже в листопаді декларується поява Української Народної Республіки, яка документально підтверджується Третім Універсалом. Він містив в собі не тільки правові підтвердження закріплення влади в Україні за Центральною Радою і Генеральним Секретаріатом, а й прописував шлях демократизації. Також цей документ змінював принцип стосунків з Росією, який тепер будувався на федеративних, а не автономних засадах. Та все ж таки, розвиток тогочасних подій, підштовхував Україну до проголошення незалежності, наслідком чого і став Четвертий Універсал у січні 1918 року, який затвердив самостійність України на міжнародній політичній арені.

У квітні 1918 року відбувається створення нової Конституції. Документ носив назву «Статут про державний устрій, права і вільності УНР» і був

затверджений в останній день існування Центральної Ради. Він містив в собі 83 статті, які були об'єднанні у 8 розділів. Можна сміливо говорити, що цей документ носив тимчасовий характер, оскільки був затверджений у перехідний період української державності. Основою Конституції були положення про рівність громадян і розширення спектру гарантій прав особистості. Також були зауважені принципи децентралізації влади і юридично затверджувався поділ на три гілки влади. Однак в цьому акті не були зазначені державні символи України, такі як герб, прапор, гімн, а також не були сформовані принципи внутрішньої і зовнішньої політики.

Незважаючи на це, Конституція 1918 року стала чудовою правовою базою для формування законодавств України у майбутньому.

Період радянської влади відзначився прийняттям чотирьох конституцій УРСР, які були повністю формальними і не мали відношення до реальних справ в державі.

Перший розділ Конституції 1919 року, який мав назву «Загальні положення», закріплював владу за «Радами трудящихся», до яких входили робітничі, селянські та червоноармійські депутати, таким чином визначавсь порядок утворення місцевих органів влади, а сама УРСР проголошувалась державою «трудящихся і експлуатованих мас пролетаріату та найбільшого селянства». Після проголошення цього акту, Центральний Комітет почав активне інтегрування більшовицьких представників у структури державної влади.

Вже через 3 роки у Москві було прийнято Декларацію про утворення СРСР та Договір про утворення СРСР. На основі цих правничих документів почався період формування і приєднання до союзу інших соціалістичних республік. Це зумовлювало необхідність внесення змін до Головного Закону України і в 1929 р було прийнято другу радянську Конституцію УРСР. Вона складалась з 82 статей і 5 розділів, які несли в собі основну мету, а саме перемогу ідеї остаточного подолання буржуазії та здійснення комунізму. Особливий акцент був зроблений на добровільному входженні УРСР до складу СРСР і закріплення права виходу із союзу за власним бажанням республіки. Ця Конституція також проголошувала принципи рівності та верховенства прав і свобод трудящихся. Уперше була юридично затверджена компетенція Президії ВУЦВК, що мала тепер розширені права і вплив на рішення Раднаркому України.

У 1936 році Радянський Союз приймає нову Конституцію і це зумовлює необхідність змін у Конституції УРСР. Знадобився рік для розробки проекту нового Головного закону, що майже повністю повторював союзну Конституцію. Юридично затверджувалась демократична форма правління, яка практично не реалізовувалась. [4]

Конституція 1937 року складалась лише з 13 розділів та преамбули і затверджувала статус України як соціалістичної держави, а також прописувала політичні та економічні зміни у державній системі.

Другий розділ був повністю присвячений добровільному приєднанню УРСР до складу СРСР. Також був прописаний адміністративний поділ держави і право на недоторканість кордонів. Був встановлений принцип подвійного громадянства. Знову ж таки були юридично затверджені органи державної влади.

Вперше було закріплено статус комуністичної партії України на конституційному рівні. Особливу увагу треба вивернути на завуальоване положення про «ворогів народу», що трактувалося як «священна основа радянського ладу» і давало підстави вважати цю Конституцію однією з найдемократичніших. Той період характеризується також затвердженням постанови про проведення виборів, що мали проводитися на рівноправних засадах. Але червневі вибори до Верховної Ради УРСР повністю підтвердили формальність цього документу, адже у виборних бюлетенях містилась тільки одна кандидатура.

Конституція 1978 року формувалась найдовше. Необхідність змін до Головного Закону була виявлена ще в 1962 році і тоді ж була затверджена конституційна комісія, що мала розробити новий проект Конституції СРСР. Але сталося це лише у 1977 році, в через рік були затверджені і зміни в законах УРСР, що майже повністю дублювали всесоюзні. Цей проект юридично затверджував формування нових громадсько-політичних інститутів, передбачав внесення змін до депутатського корпусу, надав право формувати не тільки економічні, а й дипломатичні стосунки республікам з зарубіжними країнами. Але реалізація цих актів не була повною.

Усі Конституції УРСР мали під собою ідеологічне підґрунтя і носили формальний характер.

Політична історія України продовжувала свій розвиток у бік незалежності держави і в 1990 році відбулась подія, наслідки якої сприяли розпаду радянської імперії.

Верховна Рада УРСР прийняла рішення про скасування шостої статті Конституції, яка закріплювала усю владу в країні за комуністичною партією. На той час в Україні вже активно діяла демократична опозиція, що мала суттєву підтримку народу. Парламент знову отримав повноту влади і коли через рік він оголосить державну незалежність України, це рішення не треба буде узгоджувати з комуністичним керівництвом. Саме цей процес вважають початком розвитку нової ери нової української державності. Самі процеси творення національного законодавства в Україні активізувалися з розпадом СРСР і проголошенням Акту Незалежності України. Уже в 1992 році був підготовлений проект Конституції і відразу ж винесений на всенародне

обговорення, а через рік світ побачив остаточний варіант. Дострокові президентські і парламентські вибори 1994 року внесли свої зміни і депутати наголосили на створенні ще однієї конституційної комісії. Треба було домовитися і про організацію органів місцевого самоврядування і державної влади на період прийняття нової Конституції і в 1995 році відбулося підписання Конституційного Договору між президентом та Верховну Радою.[5, с.86-95.] І от нарешті, в 1996 Україна отримала свою нову Конституцію, яка кардинально відрізнялась від попередніх. Прийняття Головного Закону тривало понад 14 годин. Серед питань, які викликали розбіжності, були питання щодо державних символів і статусу Криму в складі України. Питання державної мови, попри всі очікування, не зайняло багато часу. Одноголосно було вирішено, що державною мовою є українська, проте Конституція гарантує розвиток і захист мов національних меншин. Були також юридично закріплені суверенітет, державна цілісність та основи незалежної держави.

Прийнята Конституція визначала умови для функціонування і розвитку держави, регулювала взаємовідносини між державою і громадянином, чітко визначала їх права і обов'язки, а також сприяла стабілізації політичного життя країни, оскільки у ній було закріплено розмежування гілок влади і сфери їх відповідальності. Звичайно це сприяло демократичному розвитку і закріпленню України на міжнародній політичній арені.

Варто зазначити, що конституційний процес не є сталим і може змінюватися, в залежності від домовленостей між народом і владою. Так в Україні в 2004 році народ змусив державних діячів прийняти закон «Про внесення змін до Конституції», через масові акції протесту, що в подальшому отримують назву «Помаранчева революція». Наслідком цих дій стало розширення повноважень Верховної Ради України, формування коаліцій, удосконалення системи стримувань і противаг. Завдяки цим діями в Україні модернізується конституційна система, та форма правління змінюється від президентсько-парламентської на парламентсько- президентську.

В 2010 році Конституційний суд скасовує закон «Про внесення змін до Конституції» 2004 року, оскільки знаходить порушення у процедурі його ухвалення і повертає країну до першої Конституції 1996 року.

Це стає початком сприйняття Головного Закону, як інструменту легітимізації інтересів правлячої еліти. Саме це визначають як основну причину початку Революції Гідності. Варто зазначити, що в той час в країні вже сформоване громадянське суспільство, яке вбачає розвиток України в проєвропейській площині. Усвідомлення громадянами своїх політичних інтересів можна охарактеризувати як одну з ознак сучасного конституціоналізму.

Після перемоги протестувальників, Верховна Рада, відповідно до статті 111 Конституції України, усунула Януковича з посади президента і ухвалила постанову про відновлення редакції Конституції 2004 року.

Після позачергових виборів і обрання нового президента в країні депутатські фракції уклали конституційну угоду про проведення конституційної реформи, що наближала Україну до досягнення європейською якості життя. Це сприяло розбудові економіки, боротьбі з корупцією, розвитку суспільства, свободі слова тощо.

Було ухвалено також і указ «Про конституційну комісію», яка відповідала за пропозиції, щодо конституційної реформи. Саме це дало можливість проведення реформи децентралізації влади і в той же час провести заходи, які направлені на зміцнення адміністративно-територіального унітарного устрою держави.

Саме сильна громадянська позиція дозволила сформуватися умовам, що сприяють розвитку конституційного права в Україні. Проведення низки демократичних реформ закріплюють прагнення нашого народу до розробки механізму, який би повністю забезпечив реальне виконання усіх статей Конституції.

Формування Головного Закону на території нашої держави носило специфічний характер у кожен період свого розвитку, проте це завжди супроводжувалася поширенням демократичних ідей.

Українському конституціоналізму притаманні особливі національні риси, але це не заважає йому поєднувати в собі усі напрацювання конституційних концепцій. Фактором, який завжди був визначальним для подолання негативних наслідків законотворчої діяльності, були громадська думка і її втілення. На основі історичної хронології можна зробити висновок, що подальший розвиток України, як правової держави, невід'ємно поєднаний з пануванням законності і демократій на усій території держави.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко. В. Д. Історія конституційного законодавства України: Зб. док. / упор.– Харків : Право, 2007. С.256.
2. Козаченко А. І. Наукові погляди на проблему історії виникнення вітчизняного конституціоналізму // Теорія і практика правознавства: електр. наук. фах. вид. НЮУ ім. Я. Мудрого. – 2016.
3. О. Святоцький, В. Чушенко Питання теорії і практики конституціоналізму в Україні : Право України. 1998. № 2. С. 17-20.
4. Кульчицький В.С. Основні положення Конституції Української Народної Республіки/В. С. Кульчицький // Матеріали науково-практичної конференції "Теоретичні та практичні питання реалізації Конституції України: проблеми, досвід, перспективи". 25 червня 1997 р., Київ. -Х.:Право, 1998.-С.39-41

5. Гончаренко В. Декларація про державний суверенітет України (1990) та її роль в історії творення незалежної Української держави // Вісник Академії правових наук України. 2010. Вип. 2. С.86-95.

Мондок Олег Дмитрович

здобувач вищої освіти

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Ткаченко Альбіна Олександрівна

викладач кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

ЮРИСПРУДЕНЦІЯ Є ОСНОВОЮ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ ТА ГАРАНТОМ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Юриспруденція - це наука про право, його природу, джерела, систему, функції, принципи, види, форми, методи, механізм дії та застосування. Вона є однією з найважливіших наук у сучасному суспільстві, оскільки право є основою суспільного життя.

Юриспруденція виконує ряд важливих функцій у суспільстві, зокрема:

- регулювальну функцію - право регулює суспільні відносини, встановлюючи порядок їхнього функціонування та розвитку;
- охоронну функцію - право забезпечує захист прав і свобод людини, а також суспільних інтересів;
- виховну функцію - право сприяє формуванню правосвідомості громадян;
- інформаційну функцію - право містить інформацію про суспільні відносини, що регулюються ним.

Якщо казати про загальнонаукові методи то такі зазвичай застосовуються в юриспруденції з урахуванням її особливостей. До них обов'язково відносяться:

1) Логічний метод - це метод пізнання, заснований на використанні логічних законів і правил. Він використовується для аналізу правових норм, понять, категорій, суджень;

2) Історичний метод - це метод пізнання, заснований на вивченні історичного розвитку правових явищ. Він використовується для виявлення закономірностей у розвитку права, його зв'язку з іншими соціальними явищами;

3) Соціологічний метод - це метод пізнання, заснований на вивченні правових явищ у їхньому соціальному контексті. Він використовується для